

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
دانشگاه بین المللی امام خمینی قزوین
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه شهرسازی

پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای

برنامه ریزی توسعه فضایی گردشگری در شهر یزد (با رویکرد توسعه پایدار گردشگری)

دانشجو: مرجان منتظری

استاد راهنما : دکتر ناصر براتی

اساتید مشاور :

دکتر بهرام امین زاده

دکتر محمدرضا نقصان محمدی

تقدیم به:

دو کوهر بی بدیل زندگیم، پدر گرامی و مادر یگانه ام

که رنجهایشان سرمایه وجودم هست و

دعای خیرشان پرواز من برای رسیدن به فردا است.

و همچنین تقدیم به

جامعه علمی ایران

...

شکر و قدردانی

مَنْ لَمْ يَشْكُرْ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ

حمد و سپاس بی کران خداوندیکتار که به آدمیان اندیشیدن و فکر آموخت تا اسرار هستی را بیشتر بشناسند. خداوند را شکر کنم که به من فرصتی عطا فرمود تا بخشی از زندگی ام را با انسان های فرهیخته سپری نمایم و از رکود این مصاحبت، به بطینش مبتنی بر یادگیری ام نائل شوم و توفیق انجام این رساله را نیز به من ارزانی داشت.

بی شک پژوهش حاضر بدون یاری دوستان و تشویق سروران امکان پذیر نمی بود. بدینوسیله مراتب سپاس قلبی خود را به استاد فرهیخته و روشن پژوه، معلم اخلاق، جناب آقای دکتر ناصر برائی که در مقام استاد راهنما در طی این پژوهش با مانت و دقت نظر و راهنمایی های عالمانه و روشنگرانه خود انجام تحقیق را برای من تسهیل نمودند و در این مسیر کوشش ها و راهنمایی های بی دریغ ایشان همیشه فراراه من بوده است، ابراز می نمایم. همچنین کمال قدردانی خود را از اساتید مشاور کراتقدم جناب آقای دکتر بهرام امین زاده و دکتر محمد رضا نقصان محمدی که تجربیات ارزنده شان را در این فرمودند و از تمام اساتید بزرگوار که در طول دوران تحصیل خود از محضرشان استفاده کردم، از جمله جناب آقای مهندس رضا اکبری که الگوی تلاشم گردیدند و در ارائه اطلاعات مساعدت های لازم را فراهم نمودند ابراز می دارم.

مرجان نظری

بهاره ۱۳۹۰

شهرمن یزد

شهرمراسالماست

تقاس طبیعت بردامن کویر فوکرده است
شهرمن خنکانه ای در دل خاک ایران است

من زاده سرزمینی، بسم

که آسان نیز باران را از آن دریغ می دارد
و آب به دشواری در آن سبزی شود

مردان شهرمن سالماست

آبشان را از ته حلقوم کویر درمی آورند

و سالماست زنان دیارمن

سازگارانه در نمورخانه های شهرمانی

در سایه صداقت روزی می جویند و در کاسه قناعت روزی می خوردند

من زاده سرزمینی، بسم

که مردمی دارد به سرسختی پولاد و به قدرت ایمان

آرمیده در کویر سرزمینی است که پیشینه ای چندین هزار ساله به درازای تاریخ به بلندای استقامت انسان و به روشمائی ایمان دارد. در این سرزمین که طبیعت با تنگ چشمی بی اندازه باران و سبزی را از آن دریغ داشته و نشانه های شادابی چون اکسیر زندگانی نیاب است. انسانهایی در از نای تاریخ با تلاشی زاید الوصف در کنار آفرینش طبیعتی دگرگند و بر کوچکترین تاری از حیات، پودهایی از جان و عشق و ایمان رامی تند و می آفرینند. آنانی که پس از گذشتن مابهورها و بیابان های خشک و بی آب و علف پای بدین دیار می گذارند به جویندگانی می مانند که در پی قطره ای آب در دیای شن هستند و چون می یابند. آن رامر و ارید می نامند یا آن راعروسی می دانند که دین بزم درین بر تخت جواهر نشانی نشسته و خود نمایی می کند: عروس کویر و مر و ارید کویر.

حسین مسرت

چکیده

برنامه‌ریزی بخش گردشگری به دلیل دارا بودن ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی از پیچیده‌ترین برنامه‌ریزی‌ها به شمار می‌رود و توسعه پایدار گردشگری نیازمند شناخت و توجه به تمامی ابعاد این فعالیت گسترده است. به دلیل چند بعدی بودن صنعت گردشگری، در صورت برنامه‌ریزی صحیح و اصولی، این صنعت قادر به ایجاد منافع مستقیم و غیرمستقیم متعدد در زمینه‌های گوناگون می‌باشد. در این میان برنامه‌ریزی راهبردی در توسعه گردشگری با توجه به شرایط عدم ثبات موجود در این بخش و ماهیت این گونه برنامه‌ریزی می‌تواند کاربرد داشته باشد.

از آنجا که شهر یزد با برخورداری از ویژگی‌های متنوع طبیعی و تاریخی فراوان و میراث غنی فرهنگی و مصنوع و موقعیت نسبی، فرصت بی‌نظیری برای توسعه گردشگری به حساب می‌آید که تاکنون چندان مورد استفاده قرار نگرفته است؛ لذا رساله حاضر سعی بر آن دارد تا با بهره‌گیری از روش مطالعه موردی، فرصت بهره‌مندی از مزایای متعدد گردشگری در ابعاد مختلف را از طریق برنامه‌ریزی استراتژیک با بهره‌گیری از اصول توسعه پایدار گردشگری در نمونه موردی شهر یزد تبیین نماید و به ارتقاء صنعت توریسم در شهر یزد و تقویت نقش و جایگاه این شهر به عنوان یک مقصد گردشگری در سطح ملی و فراملی دست یابد. در تحقیق حاضر ابتدا به طرح مباحث نظری و پایه‌ای با هدف آشنایی با مبانی، تعاریف و اصول صنعت گردشگری در حوزه‌های مختلف مرتبط با شهرسازی پرداخته شده است. همچنین به منظور آشنایی با شهرهای داخلی و خارجی موفق در زمینه گردشگری به بررسی تجارب آن‌ها در زمینه تدوین و اجرای برنامه‌های گردشگری پرداخته و سعی شده است نقاط قوت تجربیات آن‌ها در برنامه‌ریزی نمونه موردی این رساله به کار گرفته شود. در مرحله بعد مطالعات صورت گرفته در ارتباط با نمونه موردی - شهر یزد- در قالب مطالعات تاریخی، محیطی، اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی، فرهنگی و کالبدی مطرح شده‌اند و سپس مطالعات گردشگری با بررسی شاخص‌های مطرح در زمینه گردشگری و منابع و جاذبه‌های گردشگری شهر یزد اعم از جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی صورت گرفته است.

در نهایت با توجه به این نکته که یکی از اهداف انجام این پژوهش، تعیین نحوه به کارگیری فرایند برنامه‌ریزی راهبردی در برنامه‌ریزی گردشگری در مقیاس شهری است، لذا برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری شهر یزد در چند مرحله تحقیقاتی صورت گرفته و نهایتاً ارائه راهبردهای قابل اجرا با ذکر اولویت و در سطوح بعدی تعیین برنامه‌ها و فعالیت‌های اجرایی از نتایج کاربردی پایانی این رساله می‌باشد. به طور کلی نتایج از این پژوهش نشان می‌دهد می‌توان با اتکاء به نظام برنامه‌ریزی راهبردی با در نظر داشتن ابعاد مختلف صنعت گردشگری، برنامه‌ریزی کالبدی- فضایی مناسب و همچنین با بهره‌گیری از پتانسیل‌های بافت قدیم شهر یزد، بسیاری از نقصان‌های کنونی در پاسخگویی به نیازهای گردشگران را برطرف نمود و فضای توریسم شهری یزد را بهینه کرد.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>مطالب</u>
۱-۱۰	فصل اول: کلیات طرح
۲	مقدمه
۴	۱-۱ طرح مسأله
۵	۲-۱ سوالات تحقیق
۵	۳-۱ پیش فرض تحقیق
۵	۴-۱ فرضیات تحقیق
۵	۵-۱ اهداف تحقیق
۶	۶-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق
۷	۷-۱ پیشینه تحقیق
۸	۸-۱ فرایند و روش تحقیق
۱۰	۹-۱ روش گردآوری مطالب تحقیق
۱۰	۱۰-۱ نوع اطلاعات مورد نیاز
۱۰	۱۱-۱ مشکلات و محدودیت‌های تحقیق
۱۰	۱۲-۱ موقعیت فضایی - مکانی پروژه
۱۱-۶۴	فصل دوم: مبانی نظری
۱۲	مقدمه
۱۳	۱-۲ کلیاتی درباره مفاهیم و تعاریف گردشگر و گردشگری
۱۳	۱-۱-۲ وازمشناسی
۱۳	۱-۱-۲-۱ گردشگر
۱۴	۱-۱-۲-۲ گردشگری
۱۵	۱-۲-۱-۱-۲ تعاریف محققین از گردشگری
۱۷	۱-۲-۱-۲ تفاوت گردشگری و جهانگردی
۱۸	۱-۲-۲ ماهیت گردشگری: آیا گردشگری یک صنعت است؟
۱۹	۲-۲ جایگاه شهرسازی در حوزه گردشگری
۲۰	۳-۲ ابعاد، اجزاء و عناصر تشکیل دهنده سیستم گردشگری
۲۲	۴-۲ گونه‌شناسی گردشگری
۳۲	۱-۴-۲ گردشگری فرهنگی
۳۴	۲-۴-۲ گردشگری شهری
۳۶	۱-۲-۴-۲ فضا و ساختار فضایی گردشگری شهری
۳۹	۲-۲-۴-۲ اثرات توسعه گردشگری شهری

۹۷	۲-۲-۴ پیشینه تاریخی شهر یزد
۹۷	۳-۴ مطالعات طبیعی، زیست‌محیطی
۹۷	۱-۳-۴ توپوگرافی محدوده شهر
۹۷	۲-۳-۴ خصوصیات زمین شناسی
۹۸	۳-۳-۴ اقلیم شهر یزد و خصوصیات آب و هوایی
۱۰۰	۴-۴ مطالعات اجتماعی - جمعیتی
۱۰۳	۵-۴ مطالعات فرهنگی
۱۰۳	۱-۵-۴ باورها و اعتقادات
۱۰۴	۲-۵-۴ دین، زبان و گویش
۱۰۴	۳-۵-۴ جشن‌ها و آیین‌ها
۱۰۵	۴-۵-۴ آیین‌های سوگواری و عزاداری
۱۰۶	۵-۵-۴ صنایع دستی
۱۰۶	۶-۴ مطالعات اقتصادی
۱۰۸	۷-۴ مطالعات کالبدی
۱۰۸	۱-۷-۴ سازمان فضایی شهر یزد
۱۰۹	۲-۷-۴ سیما و منظر شهری
۱۱۱	۳-۷-۴ بافت شهری
۱۱۲	۱-۳-۷-۴ بافت قدیم
۱۱۳	۲-۳-۷-۴ بافت میانی
۱۱۳	۳-۳-۷-۴ بافت جدید
۱۱۴	۸-۴ مطالعات زیرساخت‌ها و شبکه حمل و نقل
۱۱۷	۹-۴ بررسی وضعیت صنعت گردشگری در شهر یزد
۱۱۷	۱-۹-۴ بررسی شاخص‌های گردشگری در استان و شهر یزد
۱۲۳	۲-۹-۴ جاذبه‌های گردشگری در شهر یزد
۱۲۳	۱-۲-۹-۴ بافت قدیم به مثابه جاذبه منحصر به فرد گردشگری شهر یزد
۱۲۴	۲-۲-۹-۴ فنون
۱۲۵	۳-۲-۹-۴ جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی
۱۲۵	۴-۲-۹-۴ جاذبه‌های طبیعی
۱۳۰	۳-۹-۴ اقدامات صورت گرفته در یزد در زمینه توسعه گردشگری
۱۳۱	۱۰-۴ بررسی طرح‌های فرادست
۱۳۵	۱۱-۴ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۳۷-۱۷۹	فصل پنجم: برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در شهر یزد
۱۳۷	مقدمه

۱۳۸	۱-۵ برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در شهر یزد
۱۳۹	۱-۱-۵ روش شناسی
۱۴۵	۲-۵ مرحله اول
۱۴۵	۱-۲-۵ چشم‌اندازسازی در طرح توسعه راهبردی
۱۴۶	۱-۱-۲-۵ فهرست چشم‌اندازهای اولیه شهر یزد در زمینه گردشگری
۱۴۷	۲-۲-۵ اهداف کلان توسعه گردشگری در شهر یزد
۱۴۸	۳-۲-۵ اهداف خرد توسعه گردشگری در شهر یزد
۱۴۸	۳-۵ مرحله ورودی
۱۴۸	۱-۳-۵ بررسی عوامل استراتژیک (داخلی و خارجی) در توسعه بلندمدت گردشگری شهر یزد
۱۵۱	۲-۳-۵ بررسی عوامل خارجی و تشکیل ماتریس (EFE) با ضرائب و رتبه‌بندی
۱۹۶	پیوست شماره ۸
۱۹۷	پیوست شماره ۹
۱۵۸	۱-۱-۵-۵ راهبردهای اولویت اول: راهبردهای محافظه‌کارانه (ST) و رقابتی (WO)
۱۵۹	۲-۱-۵-۵ راهبردهای اولویت دوم: راهبردهای تهاجمی (SO)
۱۵۹	۳-۱-۵-۵ راهبردهای اولویت سوم: راهبردهای تدافعی (WT)
۱۵۹	۶-۵ راهبردها، برنامه‌های و فعالیت‌های اجرایی برنامه توسعه راهبردی گردشگری شهر یزد
۱۵۹	۱-۶-۵ برنامه‌ها و فعالیت‌های اجرایی راهبردهای اولویت اول
۱۷۳	۲-۶-۵ تجربه و تحلیل سایت پیشنهادی
۱۷۸	۷-۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۸۰	پی نوشت
۱۸۲	منابع
۱۸۸-۱۹۷	ضمائم
۱۸۹	پیوست شماره ۱
۱۹۰	پیوست شماره ۲
۱۹۱	پیوست شماره ۳
۱۹۲	پیوست شماره ۴
۱۹۳	پیوست شماره ۵
۱۹۴	پیوست شماره ۶
۱۹۵	پیوست شماره ۷

۱۹۶

۱۹۷

پیوست شماره ۸

پیوست شماره ۹

فهرست جداول

صفحه	جدول
۷۰	جدول ۱-۳: نکات حائز اهمیت در طرح مرمتی شهر یوزک
۷۵	جدول ۲-۳: اهداف اجرایی، برنامه‌های اجرایی برنامه توسعه راهبردی شهر ورشو
۸۰	جدول ۳-۳: راهبردها و برنامه‌های اجرایی چشم‌انداز چهارم برنامه توسعه راهبردی شهر قزوین
۸۴	جدول ۴-۳: اهداف کلان و استراتژی‌های شهرداری کرمان در ارتباط با بخش گردشگری
۹۹	جدول ۱-۴: وضع آب و هوای شهر یزد بر حسب ماه در سال ۱۳۸۷
۹۹	جدول ۲-۴: وضع جوی شهر یزد بر حسب ماه در سال ۱۳۸۷
۱۰۰	جدول ۳-۴: روند تحولات جمعیتی شهر یزد
۱۰۱	جدول ۴-۴: نسبت جنسی جمعیت شهر یزد در دوره‌های آماری
۱۰۲	جدول ۵-۴: مبدا و میزان مهاجران واردشده به شهر یزد
۱۰۲	جدول ۶-۴: شاخص‌های جمعیتی شهر یزد
۱۱۸	جدول ۷-۴: آمار گردشگران خارجی وارد شده به استان یزد
۱۱۹	جدول ۸-۴: آمار گردشگران وارد شده به شهر یزد
۱۲۰	جدول ۹-۴: میانگین اقامت گردشگران داخلی و خارجی شهر یزد
۱۲۰	جدول ۱۰-۴: تعداد اماکن اقامتی استان یزد
۱۲۱	جدول ۱۱-۴: درصد اشغال هتل‌ها در استان یزد
۱۲۱	جدول ۱۲-۴: جهانگردان خارجی استفاده کننده از هتل‌ها در سال ۱۳۸۵
۱۲۲	جدول ۱۳-۴: میزان درآمد حاصل از گردشگری در یزد
۱۲۶	جدول ۱۴-۴: معرفی برخی آثار و جاذبه های تاریخی- فرهنگی جاذب گردشگری در شهر یزد
۱۳۲	جدول ۱۵-۴: بررسی طرح‌های فرادست در شهر یزد
۱۴۰	جدول ۱-۵: چارچوب تحلیلی برای تدوین راهبردها
۱۴۳	جدول ۲-۵: ماتریس نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها
۱۴۵	جدول ۳-۵: مراحل برنامه‌ریزی راهبردی در این پژوهش
۱۵۰	جدول ۴-۵: عوامل استراتژیک چشم‌انداز شهر برتر گردشگری فرهنگی- تاریخی در مقیاس ملی و فراملی
۱۵۲	جدول ۵-۵: ماتریس عوامل خارجی گردشگری شهر یزد
۱۵۴	جدول ۶-۵: ماتریس عوامل داخلی گردشگری شهر یزد
۱۵۶	جدول ۷-۵: ماتریس SWOT گردشگری یزد
۱۸۱	جدول ۸-۵: عوامل استراتژیک شهر قزوین در دستیابی به چشم‌انداز چهارم
۱۹۳	جدول ۹-۵: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها در خصوص ویژگی‌های مثبت شهر یزد جهت جذب توریست
۱۹۴	جدول ۱۰-۵: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها در خصوص موانع و مشکلات شهر یزد در ارتباط با توسعه
۱۹۵	جدول ۱۱-۵: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها در خصوص مشخصات شهر ایده‌آل توریستی
۱۹۶	جدول ۱۲-۵: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها در خصوص راهکارهای پیشنهادی جهت جذب توریست

فهرست اشکال

<u>صفحه</u>	<u>شکل</u>
۹	شکل ۱-۱: فرایند تحقیق
۱۷	شکل ۱-۲: ارتباط بین گردشگری، تفریح و بازدید
۲۰	شکل ۲-۲: ارتباط رشته‌های علمی و ابعاد گوناگون گردشگری
۲۱	شکل ۳-۲: ابعاد گردشگری
۲۲	شکل ۴-۲: عناصر تشکیل دهنده گردشگری
۲۴	شکل ۵-۲: گردشگری فضایی
۲۶	شکل ۶-۲: مراسم نخل برداری - یزد
۲۶	شکل ۷-۲: جشن مذهبی زرتشتیان - یزد
۲۶	شکل ۸-۲: صنایع دستی یزد
۲۷	شکل ۹-۲: میدان سن مارکو - ونیز
۲۷	شکل ۱۰-۲: قلعه رودخان
۲۷	شکل ۱۱-۲: غریالیز - مهریز یزد
۲۸	شکل ۱۲-۲: گردشگری در طبیعت
۲۸	شکل ۱۳-۲: گردشگری مذهبی - مکه
۲۸	شکل ۱۴-۲: گردشگری ورزشی
۲۹	شکل ۱۵-۲: ماهی درمانی در چین
۲۹	شکل ۱۶-۲: چشمه آب گرم سرعین - اردبیل
۲۹	شکل ۱۷-۲: همایش علمی - یزد
۲۹	شکل ۱۸-۲: سفر علمی دانشجویان - اصفهان
۳۰	شکل ۱۹-۲: گردشگری ماجراجویانه
۳۰	شکل ۲۰-۲: مجموعه امیر چخماق - یزد
۳۰	شکل ۲۱-۲: روستای کندوان - تبریز
۳۱	شکل ۲۲-۲: مراسم سنتی و محلی در شیلی
۳۱	شکل ۲۳-۲: بیابان گردی
۳۲	شکل ۲۴-۲: انواع گونه‌های گردشگری
۳۵	شکل ۲۵-۲: گونه‌شناسی گردشگری شهری
۳۶	شکل ۲۶-۲: عناصر گردشگری
۳۷	شکل ۲۷-۲: الگوی فضای گردشگری، ترکیب بخش تجاری، بافت تاریخی، خدمات و

۳۸	شکل ۲-۲۸: نواحی عملکردی در شهرهای گردشگری
۳۸	شکل ۲-۲۹: عوامل موثر در ساختار گردشگری
۴۶	شکل ۲-۳۰: ابعاد مطرح در گردشگری پایدار
۴۷	شکل ۲-۳۱: گردشگری پایدار و توسعه پایدار
۵۴	شکل ۲-۳۲: گام‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی
۵۵	شکل ۲-۳۳: فرایند برنامه‌ریزی راهبردی - نمونه اول
۵۵	شکل ۲-۳۴: فرایند برنامه‌ریزی راهبردی - نمونه دوم
۶۷	شکل ۳-۱: موقعیت شهر یورک
۶۷	شکل ۳-۲: گنجینه ملی راه آهن شهر یورک
۶۸	شکل ۳-۳: نقشه گردشگری شهر یورک
۶۹	شکل ۳-۴: دیوار تاریخی شهر یورک
۶۹	شکل ۳-۵: کاخ فایر فاکس - شهر یورک
۶۹	شکل ۳-۶: یورک مینستر
۷۱	شکل ۳-۷: نمایی از شهر تاریخی یورک
۷۳	شکل ۳-۸: چشم اندازی از شهر ورشو
۷۴	شکل ۳-۹: شهر ورشو
۷۷	شکل ۳-۱۰: برنامه توسعه راهبردی قزوین
۷۷	شکل ۳-۱۱: تشکیل کارگروه‌های تخصصی جهت تدوین چشم اندازها
۷۹	شکل ۳-۱۲: کاخ چهل ستون - قزوین
۷۹	شکل ۳-۱۳: شاهزاده حسین - قزوین
۸۲	شکل ۳-۱۴: چشم انداز شهر کرمان
۸۴	شکل ۳-۱۵: حمام گنجعلی خان کرمان
۸۴	شکل ۳-۱۶: گنبد جلیله کرمان
۸۶	شکل ۳-۱۷: عالی قاپو - اصفهان
۸۶	شکل ۳-۱۸: کاخ چهل ستون - اصفهان
۸۶	شکل ۳-۱۹: میدان امام - اصفهان
۱۰۰	شکل ۴-۱: روند تغییرات جمعیت شهر یزد
۱۰۱	شکل ۴-۲: هرم سنی جمعیت شهر یزد
۱۰۵	شکل ۴-۳: مراسم مذهبی زرتشتیان در چک چک - یزد
۱۰۵	شکل ۴-۴: مراسم نخل برداری در یزد
۱۰۶	شکل ۴-۵: صنایع دستی شهر یزد

۱۰۹	شکل ۴-۶: یادگیر در منظر بافت قدیم شهر یزد
۱۱۰	شکل ۴-۷: محصوریت در کوچه پس کوچه‌های بافت قدیم شهر یزد
۱۱۲	شکل ۴-۸: بافت قدیم یزد
۱۱۲	شکل ۴-۹: قسمتی از بافت محله گازرگاه از محلات بافت قدیم یزد
۱۱۳	شکل ۴-۱۰: یکی از معابر بافت میانی یزد
۱۱۳	شکل ۴-۱۱: قسمتی از بافت محله حنا از محلات بافت میانی یزد
۱۱۴	شکل ۴-۱۲: نمونه‌ای از معابر بافت جدید یزد
۱۱۴	شکل ۴-۱۳: قسمتی از بافت محله صفاتیه از محلات بافت جدید یزد
۱۱۸	شکل ۴-۱۴: گردشگران خارجی وارد شده به استان یزد
۱۱۹	شکل ۴-۱۵: گردشگران وارد شده به شهر یزد
۱۲۲	شکل ۴-۱۶: جهانگردان خارجی استفاده کننده از هتل‌ها در سال ۱۳۸۵
۱۲۴	شکل ۴-۱۷: موقعیت قرار گیری بافت تاریخی نسبت به شهر یزد
۱۲۴	شکل ۴-۱۸: نمونه‌ای از آب‌انبار در شهر یزد
۱۳۰	شکل ۴-۱۹: گردشگری مجازی استان یزد
۱۴۴	شکل ۵-۱: ماتریس داخلی و خارجی
۱۴۶	شکل ۵-۲: گروه‌های نظر سنجی در فرایند تهیه چشم‌اندازهای طرح راهبردی توسعه
۱۴۶	شکل ۵-۳: فرایند تهیه چشم‌اندازهای طرح راهبردی توسعه گردشگری یزد
۱۴۹	شکل ۵-۴: الگوی عوامل موثر بر تدوین راهبردهای توسعه گردشگری
۱۵۸	شکل ۵-۵: ماتریس داخلی و خارجی گردشگری شهر یزد

فصل اول:

کلیات تحقیق

مقدمه
طرح مسأله
سوالات تحقیق
فرضیات تحقیق
اهداف تحقیق
ضرورت و اهمیت تحقیق
پیشینه تحقیق
فرایند و روش تحقیق
مشکلات و محدودیت های تحقیق

"هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ"

(سوره ملک، آیه ۱۵)

او (خداوند) کسی است که زمین را برای شما رام کرد، پس در آن سفر کنید و از نعمت‌های خداوند استفاده کنید.

برای توسعه گردشگری تنها وجود جاذبه‌های گردشگری، منابع و فعالیت‌های اولیه دیگر کافی نیست، بلکه برنامه‌ریزی و مدیریت این بخش اهمیت بسزایی دارد. برنامه‌ریزی این بخش در نوع خود از پیچیده‌ترین انواع برنامه‌ریزی‌ها به شمار می‌رود. به این دلیل که دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی بوده و با محیط و عوامل سیاسی ارتباط تنگاتنگی دارد. لذا توسعه پایدار گردشگری نیازمند شناخت و توجه به تمامی ابعاد این فعالیت گسترده است. باید توجه داشت که رونق فعالیت گردشگری، بدون برنامه‌ریزی اندیشمندانه و بلندمدت، نه تنها به رشد و توسعه همه جانبه و پایدار مناطق و کشورها منجر نشده، بلکه موجب فرسایش تدریجی منابع، فعالیت‌ها و ابعاد زندگی انسانی می‌گردد.

از آنجا که گردشگری فعالیتی پیچیده، دارای ابعاد متنوع و جزء علوم بین رشته‌ای است، از این رو اهمیت روزافزون فعالیت‌های گردشگری موجب آن شده که نظر محققین علوم مختلف انسانی، اجتماعی، معماری و شهرسازی را به خود جلب کند. بعد توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری در حیطه فعالیت برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای قرار می‌گیرد. برنامه‌ریزی شهری، فعالیت‌های گردشگری را در چارچوب کلی طرح‌های گردشگری شهری مورد بررسی قرار می‌دهد و در این رابطه با در نظر گرفتن روابط فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، تبیین هویت قومی و فرهنگ سنتی، شناسایی و مرمت و حفاظت بناهای تاریخی و نظایر آن با تخصیص کاربری‌های گردشگری در قالب این طرح‌ها، زمینه‌های لازم را در جهت توسعه و ارتقاء کمی و کیفی فعالیت‌های گردشگری فراهم می‌سازد. با اجرای طرح‌های گردشگری می‌توان علاوه بر ایجاد زیرساخت‌های مناسب فیزیکی و اجتماعی، تاثیرات شگرفی در ایجاد اشتغال و کمک به افزایش درآمد شهرداری و صنایع بومی و ارتقاء وضعیت اقتصادی منطقه داشت.

در میان شهرهای تاریخی و مهم ایران که می‌توانند در حوزه گردشگری مورد توجه واقع شوند، شهر یزد به عنوان نمونه موردی، موضوع این رساله خواهد بود. با توجه به اینکه این شهر در مسیر راه‌های ارتباطی قرار دارد و گردشگری گذری (ترانزیت) در آن رواج دارد و

همچنین با برخورداری از ویژگی‌های طبیعی و تاریخی فراوان و میراث غنی فرهنگی و مصنوع، فرصت بی‌نظیری برای توسعه گردشگری به حساب می‌آید که تاکنون چندان مورد استفاده قرار نگرفته است.

در تحقیق حاضر فصل اول به کلیات طرح شامل طرح مسئله، سوالات، فرضیات، اهداف تحقیق و ... اختصاص می‌یابد. فصل دوم به دلیل اهمیت مباحث نظری و پایه‌ای تدوین گردیده و در آن نهایت تلاش جهت پوشش دادن مهم‌ترین نکاتی که در یک بررسی اجمالی از صنعت گردشگری و برنامه‌ریزی جهت توسعه و بهبود آن در یک نمونه موردی می‌باید مورد توجه قرار گیرند، مبذول می‌گردد. در فصل سوم به بررسی تجارب شهرهای موفق در زمینه گردشگری اعم از شهرهای خارجی مانند یورک و ورشو و شهرهای داخلی مانند کرمان و قزوین، اصفهان پرداخته می‌شود و هدف این است با مروری بر برنامه‌ها و طرح‌های راهبردی که اخیراً در این گونه شهرها تهیه شده است، به طور خلاصه به تجربه این شهرها در تهیه و تدوین برنامه‌های راهبردی توسعه شهری با تاکید بر بخش گردشگری و اقدامات صورت گرفته در این زمینه پرداخته شود.

فصل چهارم تحت عنوان مطالعات تحلیلی - بخشی در طرح توسعه راهبردی گردشگری در شهر یزد، شامل مطالعات صورت گرفته در قالب مطالعات تاریخی، محیطی، اقتصادی، کالبدی و ... و همچنین مطالعات گردشگری و در نهایت بررسی طرح‌های فرادست به عنوان یکی از موارد قابل توجه و حائز اهمیت در تهیه چشم‌اندازها می‌باشد.

نهایتاً فصل پنجم به برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری شهر یزد اختصاص دارد که در چند مرحله تحقیقاتی تحقق می‌یابد و سعی بر آن دارد که مراحل برنامه‌ریزی استراتژیک با توجه به مطالعات صورت گرفته در بخش‌های قبلی، در قالب چارچوب مشخص شده صورت گیرد و انواع راهبردهای قابل اجرا با ذکر اولویت مشخص شوند و سپس هر راهبرد به یک یا چند برنامه اجرایی و هر برنامه اجرایی به یک یا چند فعالیت اجرایی تبدیل می‌شود.

۱-۱ طرح مسأله

یکی از مهم‌ترین دلایل توجه و التفات دولت‌ها به گردشگری، اثرات اقتصادی این صنعت در توسعه و رشد ملی آن‌هاست؛ به طوری که ضمن ایجاد یک سلسله فعالیت‌های جدید در جامعه موجب فعال شدن سایر بخش‌های اقتصادی شده و می‌تواند در موازنه‌ی ارزی نیز اثرات سازنده‌ای داشته باشد. مزایای گردشگری تنها به ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد محدود نمی‌شود، بلکه به دلیل چند بعدی بودن صنعت گردشگری، در صورت برنامه‌ریزی صحیح و اصولی، این صنعت قادر به ایجاد منافع مستقیم و غیرمستقیم متعدد در زمینه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و سیاسی می‌باشد. به عنوان مثال از گردشگری به عنوان ابزاری جهت ترویج صلح و تفاهم در بین ملل و دوستی در بین اقوام مختلف یاد می‌شود.

صنعت گردشگری در جهان، امروزه در حالی به عنوان مهم‌ترین بخش درآمدزایی بسیاری از کشورها محسوب می‌شود که درآمد حاصل از این بخش طبق آمار به گونه‌ای کاملاً نابرابر تقسیم می‌شود؛ به طوری که ۵۰ درصد از درآمد حاصل از این صنعت تنها به ۷ کشور آمریکا، انگلیس، فرانسه، ایتالیا، اسپانیا، آلمان و اتریش سرازیر شده و مابقی تنها به ۵ درصد درآمد حاصل از صنعت توریسم اکتفا می‌کنند و ایران در این میان با تاکید بر چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور بر آن است، سهم خود را از بازار جهانی گردشگری در سال ۱۴۰۴، به ۲ درصد درآمد صنعت توریسم جهان برساند.

در میان شهرهای تاریخی و مهم ایران، شهر یزد نیز به دلیل موقعیت نسبی و همچنین برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی فراوان و مطرح شدن به عنوان اولین شهر خشتی و دومین شهر تاریخی جهان^۱، فرصت بی‌نظیری برای توسعه گردشگری به حساب می‌آید که تاکنون چندان مورد استفاده قرار نگرفته و در صورت مدیریت اصولی می‌تواند پذیرای گردشگران مختلف باشد. از این رو، عدم استفاده از پتانسیل‌های گردشگری در شهر یزد و بهره نبردن از فرصت درآمدزایی این صنعت در استان، عدم انسجام نقاط با ارزش که باعث ایجاد سردرگمی در گردشگر و افزایش هزینه‌های گردشگری می‌شود، همچنین خستگی و دلزدگی گردشگران و درک نکردن تمامی جنبه‌های پنهان بافت تاریخی به دلیل بازدید از تعدادی تک بنای مشابه درون بافت، مسئله این تحقیق را شامل می‌شود.

---

^۱ - <http://www.yazdfarda.com/news/32446.html> ۱۳۹۰/۱/۲۶

هر چند که باید توجه داشت که توسعه گردشگری در منطقه ضمن اینکه فرصت‌های فراوانی را با خود به همراه می‌آورد، در صورت عدم سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و کنترل، تهدیدهای جدی را به محیط تحمیل خواهد نمود. ترجیح منافع مالی و اقتصادی و نیز گزینه‌های زود بازده و ناپایدار در سیستم‌های مدیریت این فرایند به جای رویکرد پایداری، گردشگری را به تهدیدی برای توسعه پایدار منطقه تبدیل می‌نماید. لذا رساله حاضر در نظر دارد، فرصت بهره‌مندی از مزایای متعدد گردشگری در ابعاد مختلف را از طریق برنامه‌ریزی استراتژیک و با بهره‌گیری از اصول توسعه پایدار گردشگری تبیین کند.

۲-۱ سوالات تحقیق

تحقیق حاضر بر آن است تا به طور مشخص به این پرسش‌ها پاسخ گوید:

- معیارهای توسعه پایدار گردشگری کدام است؟
- اهداف کلان توسعه استراتژیک گردشگری در شهر یزد چه می‌توانند باشند؟
- آیا شهر یزد با دارا بودن جاذبه‌های فراوان تاریخی و فرهنگی، می‌تواند پاسخگوی نیازهای گردشگری باشد و توسعه گردشگری پایدار را منجر شود؟
- راهبردهای توسعه گردشگری در شهر یزد با تاکید بر رویکرد توسعه پایدار گردشگری چه می‌باشند؟

۳-۱ پیش فرض تحقیق

شهر یزد با برخورداری از جاذبه‌های متنوع تاریخی، فرهنگی یکی از مهم‌ترین قطب‌های تاریخی-فرهنگی گردشگری است و قابلیت‌های لازم برای توسعه گردشگری را دارد.

۴-۱ فرضیات تحقیق

- گردشگری یکی از منابع بالقوه مهم جهت درآمدزایی و دستیابی به توسعه پایدار شهری در شهر یزد است.
- با اتکاء به روش برنامه‌ریزی راهبردی می‌توان بسیاری از نقصان‌های کنونی در پاسخگویی به نیازهای گردشگران را برطرف و توسعه پایدار گردشگری در شهر یزد را محقق نمود.